

osnovne šole, si v romanu naloži kar nekaj problemov – od medvrstniškega nasilja, soočanja z ločitvijo in boleznijo do iskanja spolne identitete, a mu uspeva, da vse te elemente niza in prepleta kot del najstniškega vsakdanjika. Jemlje jih še kako resno, a mu uspeva, da ob tem nikakor ni zatežen, kaj šele žugajoč z moralnim prstom v zraku. Nekakšno blago modrost, ki jo lahko cenimo pri Jakovih in Tomaževih starših, tako z velikim ušesom, s kakšno ramo in nasvetom, predvsem pa zavedanjem o lastni ne-vsevednosti, je čutiti tudi v poziciji tretjeosebne pripovedovalca, ki nas vodi skozi zgodbo. In potem je tu še humor, najbolj prisoten v memih in drugih vložkih z družbenih omrežij. Njihova vloga še zdaleč ni samo humorna, saj gre za bistven del sveta glavnih likov, skozi katerega se lahko njihovi problemi poglobijo in zakomplicirajo, včasih pa tudi razkrijejo in predebatirajo. Nenazadnje je njihova vloga bistveno izobraževalna, saj brez njih človek težko izve, kaj manjka tazadnjemu SeaCraftu, kakšno muziko poslušati na sekretu in kako si razlagati določene arhaične izraze, sicer rezervirane za fotre in mame.

Svet, ki ga tako sestavi Skubic, še zdaleč ni idealen, poln je neodgovornih staršev, nasilnih mulcev in neugodnih zapletov. A ker je v njem tudi kakšno uho, ki posluša (ali pa bere, tudi med vrsticami, če je treba), kakšna rama, na katero se da nasloniti, se na koncu tudi po takem svetu lahko krmari. Srečni konci so za drugačne, manj prizemljene romane, spisane v bolj dramatični maniri. Skubičev zaključek se bere bolj kot zaslužen piknik na obrežju po bolj zahtevnem delu spusta po reki, a do izliva je še precej kilometrov.

Z mladinskimi romani, ki ujamejo sočasni svet najstnikov, je tako, da se njihov odnos z vsakokratnimi mladimi

bralci z leti spreminja – sodobni mladi bralci *Slo po letenju* verjetno prebirajo precej drugače, kot sem jo jaz okoli leta 1996, in še drugače, kot so jo brali bralci ob izidu leta 1987. Bistveno drugače jih lahko nagovori roman, ki uspe ujeti en del njihovega sveta. Ne od zunaj, s pozicije nekoga, ki ve, kaj je s tem svetom narobe. Ampak toliko bolj od znotraj, s poslušom za to, kaj ta svet in njegovi elementi pomenijo sočasnim Tomažem, Lijam, Julijam in Jakom, ki se ne sprašujejo samo, na katero srednjo šolo se vpisati, ampak tudi h komu se usesti pred trgovino (k tistim z vodko ali k tistim s čipsom), katero glasbo zavrteti svojim sošolcem in kdaj pritisniti »send«, kdaj pa rajši »delete«. Nenazadnje lahko tovrstni romani tudi tistim odraslim, ki prisegajo na plašnice, posodijo kakšno uho ali oko, potem pa je na njih odločitev, če bodo skupaj z mulci brali, poslušali in se pogovarjali ali pa presodili, da tovrstna literatura za (njihove) najstnike ni primerna.

■ TINA BILBAN

BOBRI: VSAK ROD IMA SVOJE MEJE, STRIP ŠIRI MEJE BRANJA

Peter Škerl, Tadej Golob: *Bobri: strip*. Bevke: Škrateljč, 2024.

Strip *Bobri* je nov projekt zavoda Škrateljč, s katerim nadaljuje izdajanje epskih slovenskih zgodb v stripu. Finžgarjevi klasiki *Pod svobodnim soncem* se je pridružilo delo Janeza Jalna.

Janez Jalen je delo *Bobri* pisal med drugo svetovno vojno in je zanj 8. februarja 1944 dobil banovinsko literarno nagrado, enakovredno sedanji nagradi Prešernovega sklada. Bil je duhovnik in je dobro poznal človeške značaje. Medosebni odnosi so v ospredju tudi v stripu.

Strip uvodoma izjemno domiselno uvede lik Janeza Jalna, ki je 23. februarja 1942 ravno zaključeval prvo knjigo *Bobrov*. Takrat je okupator Ljubljano obdal z bodečo žico. Peter Škerl upodobi pisatelja, ki mora ob odhodu na Ljubljansko barje pokazati dovolilnico.

Še pred tem so prikazani osrednji liki romana, narisani pa je tudi zemljevid z označenimi kolišči, rekami Savo, Savinjo in Dravinjo ter Dolgim potokom in Slanim jezerom. Vse to pripomore k temu, da lažje sledimo dogajanju. Priprava na priredbo dela Janeza Jalna je zahtevala veliko terenskega dela, vključena so sodobna spoznanja o življenju v tem obdobju.

Jalnova knjiga *Bobri* obsega tri dele: *Sam*, *Rod* in *Vrh*. Dogajanje je postavljeno v leto 2000 pred našim štetjem. Takrat je bilo južno od današnje Ljubljane veliko jezero. Tam so bile koliščarske naselbine. Poseben pomen v okolju ima navzočnost belih bobrov. Imena, ki jih je izbral Janez Jalen, kažejo na tesno povezanost ljudi in narave. Osrednji lik je Ostrorogi Jelen. Ker je njegov oče Brkati Som njegovi mami Skalni Zvezdi lagal, da bo njegova prva žena, ženo in sina pa je že imel, Ostrorogi kljub svojim sposobnostim ne more postati poglavar.

Brkati Som se zaveda, kako pomembno je, da se brata ne borita drug proti drugemu. Na smrtni postelji zahteva, da se oba njegova sinova odrečeta medsebojnemu prepričanju in boju. Ta del je izpostavljen tudi v stripu: »Sinova

moja! Že kot mladca sta se sprla. Skoraj je ubil brat brata. Pa sem jaz razsojal med vama. Ubrnil sem nesrečo. Za naprej pa ... vsak na svojem sta. Prav nič ni treba spora med vama. Ne dvignita precej pesti drug na drugega. Brata sta. Nikoli pa ne kličita tujca za razsodnika. V obraz bi se obema lizal, za hrbtom pa škodoželjno smejal, ko bi videl teči kri bratskih rodov. To skrb mi odvzemita.«

Tadej Golob je ohranil Jalnov jezik, večina besedila so dialogi, vmes pa je tudi besedilo, ki nas vodi od enega prizora k drugemu. Knjiga je odlično oblikovana, to je delo Petre Černe Oven. Tako kot v Jalnovem romanu je tudi v stripu, ki zajema vse tri dele, osrednji lik Ostrorogi. Sledimo njegovi mladostni vihravosti, osamosvajanju in vedno večjemu vplivu v rodovni skupnosti. Od vseh pričakuje, da upoštevajo pravila in medsebojne odnose podreajo tem pravilom. Svojemu sinu pravi: »*Lisjak! Vsak rod ima svoje meje, tudi kar se starih navad in obnašanja tiče. Prek teh meja nihče ne sme stopati, ker s tem izdaja rod. Ti se tega nisi držal, ko sem jaz brodaril po daljnih tujih vodah.*«

Janez Jalen je bil mojster opisovanja narave in to je znal Peter Škerl preleti v likovno govorico. Močvirje je že risal, za ilustracije knjige *Močvirniki: zgodbe iz Zelene Dobrave* (besedilo Barbara Simoniti, Mladinska knjiga, 2012) je prejel Levstikovo nagrado za izvirne ilustracije in nagrado Hinka Smrekarja. S temi ilustracijami se je uvrstil v izbor razstavljenih del na 51. knjižnem sejmu za otroke v Bologni (2014), uvrščen je bil tudi na častno listo IBBY. Takrat je žirija za nagrado Hinka Smrekarja v utemeljitvi zapisala, da Škerlovo delo odlikuje prefinjena, kultivirana risba z množico natančno izrisanih detajlov in inventivnimi kompozicijskimi rešitvami: »*Presežno vrednost avtorjevim ilustracijam dodaja nekonvencionalen ko-*

lorit, ki kromatska razmerja vzpostavlja na povsem nov, izviren način – tako da prepričljivo povzame atmosfero ne le same literarne predloge, temveč tudi prevladujočih značilnosti časa, v katerem sta nastala tako besedilo kot njegova likovna interpretacija.«

To bi lahko zapisali tudi za njegove *Bobre*. Tudi v teh ilustracijah kaže velik občutek za kompozicijo in svetlobo. Dosleden je pri prikazovanju bivališč, nazorno prikazuje vožnjo z drevaki, lov, boje, kuhanje, trgovanje, začetke roko-delstva, izpiranje zlata. Podobe pokrajine so drugačne kot v knjigi *Močvirniki*, saj ni upodabljal pravljničnega sveta močvirnih živali, ampak je poudaril boj koliščarjev za preživetje. Prikazani so dramatični medsebojni odnosi. Dogajanja je veliko, v ospredju so spletke, želja po novih ozemljih in odnos do žensk. Začutimo pa tudi uglasenost z naravo, naši predniki so se zavedali, da jim narava daje hrano, kar je poudarjeno z besedami: »Zemlja rahla, zemlja rodna. Zemlja sončna, mati dobra.« In še: »Naša velika mati zemlja. Ona daje zrnu kaliti, setvi, da raste, in klasju, da žito dozori. Zemlja – velika mati.«

Janez Jalen je bil velik ljubitelj narave. Ko je bil kaplan v Trnovem, je učil verouk na Barju, kasneje je bil duhovnik v Notranjih Goricah, zato je to okolje dobro poznal. Z zanimanjem je preučeval rastlinstvo in živalstvo, ki sta na močvirnatih tleh drugačna kot na Gorenjskem, od koder je doma. Pri pisanju *Bobrov* se je opiral na znanstvena odkritja, a v zadnjih osemdesetih letih so odkrili še veliko novega, zato lahko razmišljamo o tem, česa vsega Janez Jalen ni mogel vedeti. Strip *Bobri* dopolnjujeta dve spremni študiji, ki nas seznani z najnovejšimi odkritji. Napisala sta ju Dimitrij Mlekuž Vrhovnik in Andrej Gaspari. Za bolj radovedne je dodan seznam strokovne literature.

Zanimivo je, da so bili *Bobri* po drugi svetovni vojni na seznamu prepovedanih del, a so že leta 1957 spet izšli in bili dolgo nepogrešljivo čtivo za mlade in starejše. Kako beremo strip tisti, ki smo Jalnovo delo brali v originalu? Mene je presenetil odnos do žensk, iz branja v otroštvu si nisem zapomnila, da so bile izpostavljene poniževanju, kupčijam in da niso same odločale o svojem življenju. Dotaknili so se me tudi prizori smrti Brkatega Soma in zaključek stripa, ko se mogočni Ostrorogi zaveda, da se njegovo življenje izteka.

Na podlagi stripa bosta Cankarjev dom Ljubljana in Drama SNG Maribor pripravila predstavo, tako bo delo zaživelo tudi na odru. Peter Škerl že ima izkušnje kot snovalec likovnih podob gledaliških in lutkovnih predstav, Tadej Golob pa izkušnje s pisanjem scenarijev. Tako kot je strip lahko vabilo k branju izvirnega Jalnovega dela, bo tudi gledališka predstava vabilo k branju stripa in izvirnega dela. Janez Jalen je zapisal, da je tudi sodobne probleme vtaknil v povest, in še danes vprašanja, ki jih odpira delo, delujejo brezčasno. Razmišljamo lahko o moči, pogumu, kljubovalnosti, osamosvajanju, širjenju ozemelj, spoštovanju tradicije, medsebojnem sprejemanju in pomoči.

Stripi vedno pritegnejo bralce, tudi to je zagotovilo, da *Bobri* še ne bodo izginiti s knjižničnih polic. Delo Tadeja Goloba in Petra Škerla ima 256 strani in je izjemen založniški podvig, ki je zahteval več kot tri leta trdega dela. Uroš Grilc v uvodni besedi poudari, da je strip interpretacija, ki je spoštljiva do izvirnika, pa vendar interpretacija, ki se nekoliko bolj osredotoča na samo zgodbo življenja v času koliščarjev, manj poglobljeno pa se posveti izgradnji likov in razgibanim rodbinskim in ljubezenskim razmerjem, ki so za izvirno besedilo v literarnem smislu nemara celo bistvena.

Uroš Grilc sklene: *»Zato pričujoči strip nikakor ni bližnjica do izvirnika, je le ponižen poskus avtorske interpretacije v nekem žanru, ki je bralno-vizualen in ki omogoča tudi subverzivna podvzetja literarnega dela.«*

■ BARBARA HANUŠ

PISMENOST ZA VSE: NOVI IZZIVI, NOVE PERSPEKTIVE

Med 24. in 26. junijem je v Haniji na otoku Kreta v Grčiji potekala 23. Evropska konferenca o pismenosti. Organiziralo jo je Helensko združenje za jezik in pismenost (HALL: Hellenic Association for Language and Literacy) skupaj z Zvezo evropskih bralnih društev (FELA: Federation of European Literacy Associations). Tema konference je bila *Pismenost za vse: novi izzivi, nove perspektive*.

Na evropskih konferencah so tudi predavatelji iz neevropskih držav, prišlo je 300 udeležencev iz štiridesetih držav, razpravljali smo o pomenu pismenosti in o spodbujanju branja. Svet se spreminja, zato se spreminja tudi definicija pismenosti. Ko govorimo o pismenosti, že dolgo ne govorimo več le o bralni pismenosti, pojavljajo se nove pismenosti, ki jih moramo obvladati za kakovostno življenje. Vsi ljudje nimajo dostopa do izobrazbe in nivo njihove pismenosti jim ne omogoča uspešnega vključevanja v družbo. Kaj lahko storimo za tiste, ki živijo v manj spodbudnem okolju?

Plenarna predavanja so imele Mary Kalantzis (Univerza Illinois, ZDA), Cathy Burnett (Univerza Sheffield Hallam, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske) in Kate Cain (Univerza Lancaster, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne

Irske). Ostali predavatelji smo bili razdeljeni v triinpetdeset skupin, udeležili smo se lahko sedmih okroglih miz in devetnajstih delavnic.

Nižji rezultati na mednarodnih preizkusih bralne pismenosti so povečali zanimanje za raziskovanje pismenosti. Strokovnjaki so predstavljali izsledke raziskav v posameznih razredih. Vsi se strinjajo, da je treba definicijo pismenosti na novo premisliti in da osnovna pismenost ni dovolj. Raven pismenosti je treba dvigniti, kritična pismenost je v svetu, ki je poln izzivov, izjemno pomembna. Od stopnje pismenosti je odvisen tudi gospodarski napredek držav.

Veliko predavateljev je govorilo o digitalni pismenosti. Svet postaja vse bolj digitalen, vzgojitelji in učitelji na to nismo pripravljeni. Učitelji poučujejo učence, ki učnega jezika ne znajo, njihovi materni jeziki so različni, pozornost otrok kratkotrajna. Testi pogosto preverjajo le branje, razumevanje prebranega in pisanje, izobraževanje ne sledi hitrim spremembam, ki zahtevajo, da na pismenost pogledamo širše. Strokovnjaki so poudarili tudi, da je kritična pismenost širši pojem kot kritično mišljenje.

Čeprav se vedno bolj zavedamo pomena pismenosti za posameznika in družbo, zaznavamo upad pismenosti in zanimanja za branje. Več predavateljev se je spraševalo, kako povečati motivacijo za branje. V Haniji so podelili nagrado za inovativno prakso na področju promocije bralne kulture. Prejel jo je finski projekt *Words Matter*. Pred dvema letoma je to nagrado prejela Bralna značka.

Na konferenci je sodelovalo veliko Slovenk. Referate smo predstavile Petra Potočnik, Petra Mikeln, Tilka Jamnik, Metka Kostanjevec, Sanja Šabeder Jaušovec, Veronika Rot Gabrovec, Ana Vogrinčič Čepič, Tatjana Vučajnk,